

6. Den nya, demokratiska erans kvinnor: agitator inför valet 1921

När den vilande rösträttsreformen bekräftades i slutet av januari 1921 kommenterade Nelly Thüring beslutet i *Ny Tid*: ”Så har då äntligen vi kvinnor i Sverige blivit myndigförklarade!” I nästa andetag manade hon till oförminskad aktivitet:

Medborgarrätten var inte ett mål, utan ett medel, detta böra vi inte för ett ögonblick glömma. [...] Det beror nu på om vi kvinnor välja den väg som bär framåt och uppåt, eller den som bär tillbaka om förhållandena skola bli vid det gamla eller det ska bli bättre och mänskligare.⁵²⁸

Ansvar för valutgången lades här på de kvinnliga förstagångsväljarna, och denna betoning av kvinnornas – medborgarinnornas – plikt att rösta var återkommande i den samtida politiska debatten. I detta kapitel behandlas Thürings muntliga och skriftliga agitation för att få kvinnor att använda sin nyvunna rösträtt i september 1921, då nya val hölls till följd av de konstitutionella förändringarna. I fokus står både de praktiska förutsättningarna för kvinnoförbundets valkampanj och hur Thürings tillämpade teosofi tog sig uttryck när hon framträdde som socialdemokratisk resetalare.⁵²⁹

Till skillnad från i en del andra länder blev svenska kvinnor röst-

berättigade och valbara till riksdagen på samma gång. Motståndet mot kvinnor som representanter var dock större än mot kvinnor som väljare. Inför valet 1921 var det mycket få kvinnliga kandidater som placerades på valbar plats. Agda Östlund utgjorde ett undantag: hon placerades högt på listan i Stockholms stads valkrets och skulle alltså bli invald om partiet fick samma antal riksdagsplatser som vid föregående val i den aktuella valkretsen. Detsamma gällde högerkandidaten Bertha Wellin, som blev invald trots att en person som placerats lägre gick fram med en egen lista – den fria nomineringsrätten gjorde det möjligt att på detta sätt utmana partiernas fastslagna rangordning.⁵³⁰ Spränglistor kunde å andra sidan även användas för att utmana en officiell lista med få eller lågt placerade kvinnliga kandidater, vilket de socialdemokratiska kvinnorna i Örebro övervägde att göra inför valet 1921.⁵³¹ Som statsvetarna Drude Dahlerup och Lenita Freidenvall har påpekat placerades Nelly Thüring på femte plats, efter de fyra socialdemokratiska män som vid det ordinarie valet 1920 hade valts till andra kammaren i Göteborgs valkrets, alltså på ”kampplats”.⁵³² Här ska jag närmare kartlägga hur representanter från Göteborgs socialdemokratiska kvinnoklubb förde hennes talan under nomineringsprocessen inom Göteborgs arbetarekommun.

Agitator i kvinnoförbundets regi

Nelly Thüring ansåg att agitationen, som hon menade var kvinnoförbundets viktigaste uppgift, inte hade behandlats tillräckligt på kongressen då förbundet bildades. I efterhand gav hon sin syn på hur det utåtriktade arbetet borde bedrivas i en lång artikel i *Morgonbris*. ”Reseturnéer” hade både för- och nackdelar, men var enligt Thüring enda alternativet eftersom partiet hade tillgång till så få talare. Hon utgick i sitt resonemang från att kvinnliga talare var att föredra vid agitation riktad till kvinnor. Utifrån sina tidigare erfarenheter som resetalare formulerade hon praktiska råd om hur möten skulle förberedas. Hon förespråkade ett nära samarbete med arbetarekommunerna för att nå ut och betonade särskilt vikten av förarbete genom affischering och andra sätt att göra reklam för arrangemanget. Liksom Agda Östlund varnade Nelly Thüring för att rubriken ”agi-

tationsmöte” kunde avskräcka – i stället föreslogs benämningarna ”upplysningsmöte, fest, föredrag, föreläsning”.⁵³³ Av Thürings förslag på lösning av lokalfrågan framgår att benämningen upplysning inte endast var en etikett: ”Skolorna äro hela kommunens egendom och de böra vara centralhärden för bildning och fostran, inte bara för de små innevånarna, utan även för de stora.”⁵³⁴ De lokala lärarnas förtroende kunde enligt Thüring vinnas genom att de bjöds in för att medverka med uppläsning eller musik vid mötena.

Muntlig agitation krävde tillgängliga talare, men också medel för att täcka resekostnader och ersättning till agitatorerna. Redan i januari 1921 hade förbundsstyrelsen planerat för ”sträckturnéer”, men dessa kunde inte genomföras eftersom ingen av de kvinnor som brukade engageras kunde lämna Stockholm någon längre tid.⁵³⁵ 6–8 februari 1921 hölls en valledarkonferens och i den valhandledning som sedan sammanställdes varnade man för att partiet kunde ”drabbas av en katastrof” om inte kvinnorna mobiliserades. Inför valkampanjen betonade partiledningen vikten av speciella kvinnomöten och att varje partidistrikt arbetade för att värva kvinnor som medlemmar. Det var män som tillskrevs huvudansvaret för att kvinnor skulle avge sin röst; de uppmanades att ta ”sina hustrur, kvinnliga anförvanter och bekanta med vid valet”.⁵³⁶ I handledningen beskrevs också valarbetets olika faser. Till en början handlade det om förberedelser som att upplysa människor om att de hade rösträtt, att samla in pengar till valfonden och att få valorganisationen på plats. Den egentliga valkampanjen skulle starta först i slutet av sommaren.⁵³⁷ Kvinnoförbundet började dock bedriva valkampanj – så kallad föragitation – flera månader tidigare. Här intog Nelly Thüring en framträdande roll. Ateljén var såld och med barnen på internatskola kunde hon ägna sig åt politik på heltid.

Direkt efter valledarkonferensen vände sig kvinnoförbundets styrelse till kvinnoklubbar och kvinnodistrikt för att förbereda vårens turnéer. Förbundet genomförde ungefär 300 föredrag under ”föragitationen”, ibland som ensam arrangör, ibland i samarbete med andra delar av partiet.⁵³⁸ Nelly Thüring höll under våren drygt 70 föredrag i sträck för kvinnoförbundets räkning. Under februari och mars 1921 talade hon i Stockholms län, både inför kvinnoklubbar och på

möten med arbetarekommuner. I april reste hon i Halland och under maj i Medelpad och Jämtland.⁵³⁹ På grund av alla uppdrag som talar runt om i Sverige var hon oftast frånvarande från kvinnoklubbens möten i Göteborg, men i slutet av april höll hon ett offentligt möte på Brämaregården i Göteborg och innan dess medverkade hon på ett klubbmöte. Hon framförde då hälsningar från förbundsstyrelsen och ”höll ett medryckande föredrag samt uppmanade kvinnorna att delta i allt arbete, ty vi vet att allt ansvar vilar på oss själva på 1921 års kvinnor om valet till hösten ska gå lyckligt”.⁵⁴⁰ Även andra kvinnliga agitatorer gjorde längre resor under våren. Hulda Flood turnerade i Skåne och Agnes Söderquist i Småland medan Ruth Gustafsson besökte både Dalarna och Närke.⁵⁴¹ Resetalarnas många framträdanden redovisades ingående i *Morgonbris*. Rapporter om antalet besökta platser och nybildade kvinnoklubbar var ett etablerat sätt att utvärdera agitationsturnéer.⁵⁴² Samtidigt hade rapporteringen ett mobiliserande budskap: den socialdemokratiska kvinnorörelsen var på frammarsch.

Även om de positiva mötesreferaten dominerade förekom rapporter om motstånd och bakslag. Halland beskrevs, med en metafor hämtad från jordbruket, som ”hårdarbetad mark”. Inför ett av Nelly Thürings föredrag där hade det inte ens gått att ordna lokal: ”Friluftsmöten äro vi ju ej rädda för, men inte vilja vi kvinnor gärna stå på landsvägen i början av april och avlyssna ett föredrag, för att inte tala om svårigheterna för talarinnan.”⁵⁴³ Det rapporterades också att utsända affischer ibland inte hade satts upp inför mötena, vilket föranledde en kommentar av förbundsordföranden Signe Vessman som menade att detta ointresse för kvinnorörelsen var oförlåtligt, ”särskilt inför den tid vi nu gå till mötes”.⁵⁴⁴ Den kvinnliga rösträtten användes alltså som ett argument för att lokala partiorganisationer skulle hjälpa till i arbetet med att organisera kvinnor inom socialdemokratien. Även Nelly Thüring inskräpte flera gånger detta budskap genom artiklar i *Morgonbris*, och uppmanade också mer allmänt socialdemokratins sympatisörer till uppräckning – inte minst efter stadsfullmäktigevalen i Stockholm då valdeltagandet hade varit lågt. Hennes besvikelse är påtaglig:

Och hur skall det lilla fåtalet, verkligt arbetande socialisterna, kunna hålla stången mot bakåtsträvandets makter, när ni alla andra inte ens vilja hjälpa dem med edra röster? Och hur skola ni själva kunna möta och bemöta motståndarna, när ni inte skaffa er kunskap och insikt i socialismens innebörd?⁵⁴⁵

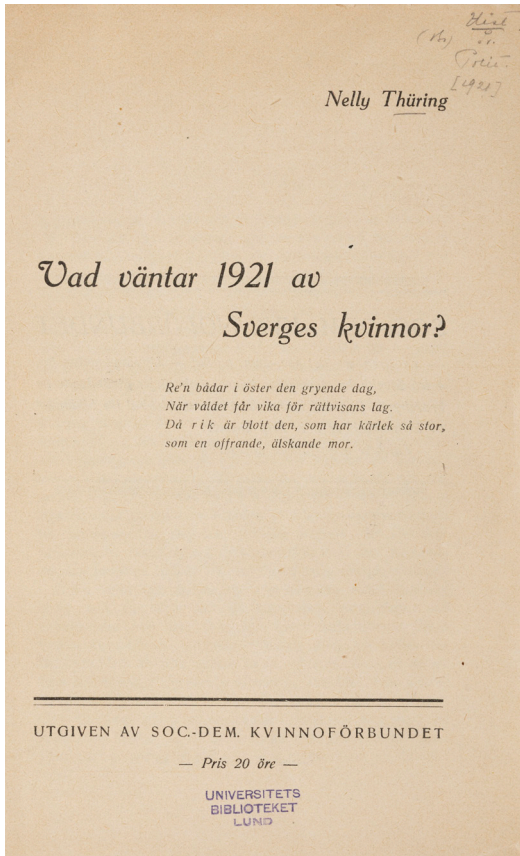
Vid sidan av förbundets egen tidskrift spelade den lokala partipressens bevakning en viktig roll vid genomförandet av talarturnéer. Nelly Thürings turné i Medelpad, arrangerad i samarbete med kvinnodistriktet, inleddes med ett tal i Sundsvalls Folkets park efter stadens första maj-demonstration.⁵⁴⁶ Den socialdemokratiska dagstidningen *Nya Samhället* publicerade sedan upprepade gånger hennes resplan – ett späckat schema med möten på nya platser varje dag och dubbelmöten på helgerna.⁵⁴⁷ Här infördes även uppmaningar att besöka mötena och mötesreferat där både talaren, arrangörerna och publiken recenserades. Nelly Thüring beskrevs som en av den socialdemokratiska kvinnorörelsens mest framstående talare och hennes framställningssätt som både sakligt och fängslande. Oftast rapporterades om god uppslutning och välordnade arrangemang med musik och servering.⁵⁴⁸ På en ort hade mötet dock blivit ”sorgligt fåtaligt besökt”, vilket föranledde följande förmanande ord: ”Tillfälle att rehabilitera sig ges dock, Vivstavarvs kvinnor, i det att fru Thüring godhetsfullt lovat att än en gång hålla sitt intressanta föredrag.”⁵⁴⁹ Mötena på andra platser hade enligt tidningen samlat mellan 125 och 150 deltagare, medan talet i Skönsbergs Folkets hus hölls inför 350 åhörare.⁵⁵⁰ Dessa siffror ska givetvis betraktas som ungefärliga och de utgör liksom rapporterna i *Morgonbris* exempel på samspelet mellan muntlig och skriftlig agitation.

Att organisera långa talarturnéer var ett av kvinnoförbundets sätt att hålla kostnaderna nere, särskilt vid resor norrut.⁵⁵¹ Thüring fortsatte i mitten av maj direkt till Jämtland, där det till skillnad från i Medelpad inte fanns något kvinnodistrikt. Turnén kom till stånd genom ett samarbete mellan förbundet och partidistriktet och i referatet betonades just att landskapet saknade självständiga samman slutningar för socialdemokratiska kvinnor, även om arbetarekommunerna hade kvinnliga medlemmar. Thürings resor betecknades med

ytterligare en jordbruksmetafor som ”ett verkligt djupplöjningsarbete”.⁵⁵² I ett brev till Signe Vessman gav hon en öppen hjärtig skildring av resan. Många av kvinnorna hon mött hade varit entusiastiska över hennes besök, men de tvekade inför att bilda kvinnoklubbar och få vågade enligt Thüring sitta i en styrelse. En ny klubb i Östersund var det enda resultatet av denna turné på ett organisatoriskt plan. Thüring tipsade dock om enstaka personer på andra platser som hon bedömde kunde utvecklas till goda organisatörer: ”I Ytterån har jag upptäckt en liten Fru som jag hoppas vi kan få nytta av. Skollärare Engströms Fru. En liten käck och intresserad tös, som nog kan bli mogen en gång för att ta hand om Jämtland.”⁵⁵³ Hennes uppmaning till Vessman om att ta kontakt med denna potentiella framtida ledare visar att talarturnéerna inte bara krävde personer som var villiga att framträda offentligt och hade möjlighet att resa, utan också samordning och uppföljning.

Trots benämningen ”föragation” syftade dessa turnéer under våren 1921 alltså inte bara till att värva röster inför valet, utan de var också ett led i att bygga upp organisationen genom att stimulera till bildandet av nya kvinnoklubbar. Samtidigt var turnéer i områden där det inte redan fanns lokala klubbar eller kvinnodistrikt kostsamma och kunde bara genomföras när det fanns ekonomiskt utrymme.⁵⁵⁴ Förbundet fick särskilda tillskott från partiet för agitation, vilket kan relateras till SAP:s mer allmänna satsning på att mobilisera kvinnors röster. Till detta bör läggas att partimedlemmar bistod med kost och logi för de kringresande agitatorerna, vilket framgår av sonens levnadsberättelse:

För att bringa ner omkostnaderna övernattade hon ofta hos partivänner som naturligtvis ställde fram det bästa de hade, ett i allmänhet oanvänt ”finrum”, till hedersgästens förfogande med nymanglade kalla linnelakan, varje husmors stolthet, i sängen. Och så ville man gärna bjuda på en kopp kaffe med nybakade kakor och bullar. Min mor berättade att hon mycket hellre hade velat ha en rejäl grov smörgås och ett glas mjölk, men det hade hon inte hjärta att säga till den välmenande värdinnan.⁵⁵⁵

▲ Nelly Thürings broschyr *Vad väntar 1921 av Sverges kvinnor?* utgavs våren 1921 av Socialdemokratiska kvinnoförbundet.

◀ Våren 1921 gjorde Nelly Thüring flera talarturnéer för kvinnoförbundets räkning.

Möjligen skulle man också kunna argumentera för att resetalarna, i alla fall Nelly Thüring, betalade för kampanjen med sin hälsa. Som ett resultat av de långa resorna och oregelbundna måltider fick hon en kronisk magkatarr.⁵⁵⁶ Precis som framkommit i tidigare biografiska studier av ledande personer inom LKPR kunde det vara både fysiskt och psykiskt ansträngande att vara en efterfrågad resetalare.⁵⁵⁷

Kvinnors rätt och plikt att rösta

Förutom agitationsturnéerna satsade kvinnoförbundet på skriftlig agitation. Redan under våren gav förbundet ut skriften *Vad väntar 1921 av Sverges kvinnor?*, författad av Nelly Thüring.⁵⁵⁸ Denna broschyr var utgångspunkten för de föredrag hon höll och användes samtidigt fristående i kvinnoklubbarnas utåtriktade arbete. I Göteborg påminde Alma Dahlström klubbmedlemmarna om att sälja Thürings broschyr, och så skedde i stor skala: de första 300 exemplaren tog snart slut, 300 nya beställdes.⁵⁵⁹ Tack vare att broschyren är 16 sidor lång och går mer på djupet än de valupprop som publicerades senare under valrörelsen, blir det här möjligt att få en närmare uppfattning om Nelly Thürings politiska tänkande – så som det tog sig uttryck när hon formulerade sig i rollen som socialdemokratisk agitator.

Inledningsvis förmedlade Thüring sin glädje över att en ny, demokratisk era hade inträtt i och med införandet av kvinnlig rösträtt.⁵⁶⁰ Arbetande kvinnors röster var numera lika mycket värda som alla andras:

Den ringa och ofta föraktade statarhustrun, tjänsteflickan, arbeterskan och arbetarehustrun kan nu med stolt hållning och frimodig blick möta den anstolte godsherrn eller den dryge penningfursten vid valurnan, ty *där* betyder hon nu lika mycket som han.⁵⁶¹

Rösträtten innebar enligt Thüring en motsvarande skyldighet att bilda sig om politiska frågor och de olika politiska partierna. Utbildade och aktiva medborgare kontrasteras mot "slöa" och "likgiltiga".⁵⁶² Detta är inte förvånande med tanke på farhågorna om att SAP skulle förlora valet om de inte kunde mobilisera de kvinnliga väljarna.⁵⁶³ Till skillnad från dem som beskrev kvinnor som en särskilt oförutsägbart väljargrupp underströk Thüring att plikten att rösta gällde lika för både män och kvinnor.⁵⁶⁴ I stället för att fokusera på eventuella skillnader i mäns och kvinnors röstbeteende gjorde hon en åtskillnad mellan ansvarskännande medborgare, som förutom att rösta även går med i ett politiskt parti, och de ansvarslösa medborgare – män

såväl som kvinnor – som stannar hemma på valdagen.⁵⁶⁵ Som svar på invändningen att kvinnor riskerade att hindras från att uppfylla sina plikter som mödrar och hustrur konstaterade hon helt kort att det inte tar särskilt lång tid att gå och rösta.⁵⁶⁶ Även om Thürings argumentation utgick från antagandet att kvinnor i allmänhet inte var särskilt kunniga om politik förklarade hon inte detta med att de skulle ha någon bristande förmåga, utan med brist på tid att läsa tidningar, delta i möten och liknande.⁵⁶⁷ Hon betonade genomgående kvinnors likställighet med män och menade att kvinnor var lika kapabla att utföra sina skyldigheter som medborgare – men i behov av utbildning.

På sitt optimistiska och uppfordrande vis förutspådde Nelly Thüring en radikal samhällsomvandling, möjliggjord genom kvinnors insatser. Det var män som hade byggt det gamla, autokratiska samhället. Nu var kvinnors deltagande avgörande för att bygga det nya, socialistiska samhället. Hon hoppades att krigsslutet skulle innebära slutet på ”den tidsepok då *makten* triumferade över *rätten*” och frågade sig retoriskt om det inte var kvinnorna som kunde skapa den nya eran, ett samhälle byggt på rättsprinciper.⁵⁶⁸ Thüring gav i detta sammanhang uttryck för en komplementär syn på kön som var vanlig bland förespråkare för att kvinnor skulle få ett vidgat verksamhetsfält.

Manlig kraft och styrka, logisk tanke och beräkningsförmåga finns det nog utav förut. Vad vi behöva som ett komplement härtill är mera hjärta, mera varm medkänsla, som inte alltid dagtingar med beräkningen, när det gäller arbetet för en sargad, lidande mänsklighet.⁵⁶⁹

Samtidigt som kvinnors roll i samhällsbygget här motiverades med att de hade särskilda, feminina, egenskaper att bidra med tillskrevs inte alla kvinnor samma kvaliteter. Thüring uttryckte en förhoppning om att *rätt* sorts kvinnor skulle börja delta i det offentliga livet, nämligen ”de goda, de självuppooffrande, de kvinnliga kvinnorna”.⁵⁷⁰ När socialistiska teosofer som Clara Codd talade för kvinnors rätt att delta i det offentliga livet var det inte bara fråga om att främja

kvinnors politiska rättigheter: de närde också en föreställning om att kvinnlig idealism och självupppoffring var avgörande för mänsklighetens utveckling – även bortom enskilda stater.⁵⁷¹ I vilken utsträckning Nelly Thüring hade tagit del av sådana arbeten är inte känt, men hennes formuleringar om kvinnors särskilda roll i att skapa en ny era är snarlika.

Med sikte på valdagen beskrev Thüring också det socialdemokratiska partiets dagsaktuella krav: socialisering av produktionen, jordreform, skattereform, rusdrycksförbud, bättre bostäder och sociala reformer.⁵⁷² I linje med sitt uttalade syfte att ge kvinnliga väljare tillräcklig kunskap om de olika ideologierna för att de skulle kunna skaffa en välgrundad uppfattning gav hon också en exposé över de politiska partierna. Hon gjorde en övergripande indelning i ”den stillastående eller återhållande riktningen” (till denna räknade hon högerpartiet och bondeförbundet) och ”alla de som antingen äro missnöjda med gamla föråldrade förhållanden, eller som äro besjälade av ett intensivt begär av att tjäna och hjälpa mänskligheten i dess kamp uppåt och framåt mot allt högre, ljusare och större fullkomlighet”.⁵⁷³ Att ansluta sig till det socialdemokratiska partiet beskrevs som det naturliga valet både för ”de egendomslösa, som ingenting ha att förlora” och ”idealisterna, för vilka gods och guld och yttre fördelar betyda så litet jämfört med arbetet i det godas tjänst”.⁵⁷⁴ Frisinnade och liberaler arbetade enligt Thüring också ”i riktning mot utveckling och framåtskridande”, men vågade eller ville av olika skäl inte ta steget fullt ut. Hon framhöll att någon avgörande förändring av de sociala förhållandena inte gick att åstadkomma ”inom det nuvarande konkurrensmättade samhällets ram”, men inskräpte att den enda möjliga vägen var reformarbete. I detta sammanhang riktade Thüring kritik mot ”det nya socialistiska partiet”, alltså det parti som hade bildats i mars 1921 i och med att vänstersocialisterna antog Kominterns 21 teser och därmed även bytte namn till Sveriges Kommunistiska Parti.⁵⁷⁵ Hon underströk att våld föder våld med en formulering som anspelar på den för teosofin så centrala idén om orsak och verkan, karmalagen:

Det senare [partiet] glömmar alldeles bort den för hela universum oomkullrunkliga lagen om orsak och verkan, då det tror, att hat och våld å den ena sidan inte skall mötas med liknande vapen å den andra. På detta sätt vinnes aldrig annat än strid, hur mycket man än drömmer, om den tusenåriga fredens rike.⁵⁷⁶

Inför valet 1921 förutspådde många bedömare att kvinnor var mer benägna att rösta konservativt eftersom de antogs vara mer religiösa. Som framgått ovan vände Thüring sig starkt emot uppfattningen att socialismen skulle vara kristendomsfientlig. I sin broschyr hävdade hon att socialism och kristendom i grunden utgjorde ”alldeles samma broderskapslära”, men tillämpad på olika aspekter av det mänskliga livet: det materiella och det andliga.⁵⁷⁷ Detta synsätt förklarades närmare i en artikel i *Morgonbris* valnummer. Thüring beklagade att religionsfrågan hade blivit ett slagträ i valkampanjen och att det från konservativt håll hävdades att socialismen var ett hot mot kristna värden. Hon deklarerade, i enlighet med partiprogrammet, att religionen borde vara en privatsak och att kyrkan därför skulle separeras från staten. Liksom i tidigare skrifter försökte hon upphäva motsatsförhållandet mellan socialism och religion genom att beskriva socialismen som ”förverkligad kristendom”, en ”levandegjord broderskärlek” – och kontrasterade denna utopi mot rådande ”egoistiska samhällsförhållanden”.⁵⁷⁸ Thüring påpekade också att eftersom socialismen var en internationell rörelse kunde den inte bara förhålla sig till traditionellt kristna samhällen. Vad som förespråkades var en bred allians för omfattande reformer:

Och kunna vi inte alla, både religiösa utav olika sekter, materialister, idealister, ateister, teosof, buddister etc. förenas i ett arbete, som syftar till att åstadkomma ett nytt ekonomiskt samhällssystem, även om vi divergera på alla andra områden?⁵⁷⁹

I denna sin plädering för tolerans och samarbete trots skilda livsåskådningar räknade Thüring alltså upp teosofer som en grupp bland många, utan att närmare beröra det egna intresset för teosofi. Vilka överväganden hon gjorde kring för- och nackdelarna med att tala

Morgonbris

valnummer 1921

Socialdemokratiska Kvinnoförbundets
tidning

PRIS 25 ÖRE

Socialism och religion.

Av Nelly Thüring.

Det är väl inget argument emot socialismen, som dess motståndare flitigare använda sig utav för att skrämna kvinnorna med, än just religionsproblemet. Om den rysliga socialismen komme till makten skulle den avkristna folket, avskaffa kyrkan, ta bort religionsundervisningen i skolorna etc. Och det är just nu särdeles tacksamt att spela på dessa strängar, ty det gäller att fånga kvinnornas röster vid valet.

Som vi kvinnor i allmänhet inte äro likgiltiga för religionsspörsmålet — vi äro mera känslomänniskor än männen och reagera lättare härpå — så förstär jag så väl, hur man med detta förståliga framhållande av socialismen som en fiende till religion, kan få en hel del av våra tanklösa kvinnor över på deras sida fast de inte i övrigt dela deras åsikter. Vi ha förut i annat sammanhang i Morgonbris' spalter framhållit socialismens ställning till religionen, men det är kanske inte ur vägen att en gång orda om detta viktiga spörsmål. Först bör då fastslås: att socialismen visst inte är fiende till vare sig kristendomen eller någon annan religion: den bara inte sysslar med detta problem, utan vill att det skall vara en privatangelägenhet för var och en människa att ordna upp efter eget gottfinnande.

Det man stöder sig på i nämnda hänseende är det socialdemokratiska arbetarepartiets program, vari finnes intagit "statskyrkan avskaffas".

Men är statskyrkan och religionen synonyma begrepp? Vilja de människor, som inte tillhöra statskyrkan, eller ogilla densamma, kallas för irreligiösa? Och äro alla, som tillhöra densamma, religiösa? Och är det inte fullt i analogi med hela socialismens uppgift, som är att hjälpa oss att ordna upp våra yttre, fysiska livsförhållanden på ett nytt och förståndigare sätt, att lämna individerna frihet i uppordnandet av sina andliga angelägenheter? Eftersom vi människor till vårt inre väsen tycks vara mycket olika varandra, bör nog var och en få söka sig fram till den form av religion, som bäst överensstämmer med vars och ens inre natur. Det är mycket möjligt, att det tvång, som utövas i en dogmtrogen, ortodox religionsform, stöter bort i stället för drager människorna till sig.

Socialismen är ju också en internationell rörelse, som förr eller senare kommer att genomföras i alla nationers liv, oavsett om dessa äro kristna, muhammedaner, buddhister, hinduister eller utan bestämd form.

Det är just här det stora i socialismen ligger, att den inte är begränsad av olika åsikter på detta område.

Och kunna vi inte alla, både religiösa utav olika sekter, materialister, idealister, ateister, teosofier, buddister etc, förenas i ett arbete, som syftar till att åstadkomma ett nytt ekonomiskt samhällssystem, även om vi divergera på alla andra områden? Är det inte intolerant i allra högsta grad, att uppsätta som villkor för ett samarbete från ena eller andra området, att vi även nödvändigt skola ha lika åsikter i allt övrigt.

Ser det inte också ut som om statskyrkan hade haft sin tid, fyllt sin uppgift? Den tömmes ju år från år och den tiden är kanske inte långt avlägsen då den faller alldeles av sig själv, om vi vill det eller ej. Med all respekt för de ansträngningar som göras för att åstadkomma en pånyttfödelse inom statskyrkan, tycks dock formen vara för hård för ett insläppande av det andliga livet. Det är det andliga *livet* bakom dogmerna, formerna, bokstäverna, som mänskligheten hungrar efter, en *förståelse* av religionen och inte bara ett ähörande av en del teorier och ord, och detta är kanske orsaken varför folket hellre går till frälsningsarmén med all dess svammel, buller och bång, till tungomålsmöten, frikyrkor etc. än till statskyrkorna. Det är för lite liv, för lite naturlighet och omedelbarhet i våra kyrkogudstjänster och prästerna äro för lite verkligt religiösa för att längre kunna kvarhålla människorna. Hur många präster är det också, som äro verkligt besjälade av sitt kall, och hur många *leva* den religion de predika om söndagarna; kanske efter samma koncept år efter år?

Är inte de flesta prästers liv och gärningar ett likadant sträfvande efter jordiska ägodelar, som de flesta andra människors? Och hur många präster är det som blivit präster av verklig häg och kallelse, av inre drift? Ett fult ordstäv säger: "att när en student är för dum för någon annan bana i livet, då blir han antingen präst eller officer". Det finns ett fåtal verkliga präster, men hur uppburna och omtäckta av folk äro ej dessa. Men de leva som människor bland sina medmänniskor, de gå ut undervisande, lärande och som de goda exemplens föregångare, de låta tala med sig om allehanda ting och de bemöda sig om att sätta sig in i sina medmänniskors tankar, känslor och behov.

De äro inte isolerade företeelser, som bara om söndagarna beskådas som grant utstyrda dockor, de där sjunga och tala när de bli uppdragna därtill. Deras livs diktan och trakten är inte att bara samla i de jordiska ladorna, utan de tänka mera på de högre, de verkliga värdena, de, som skola bli be-

stående för det liv som kommer efter.

Det är alldeles riktigt att socialismen som sådan är materialistisk, men därför behöver väl inte socialisterna vara materialister. Vi kunna med lagar och förordningar ordna upp de fysiska förhållandena ty där ha vi en materia att ta på, att lägga till rätta, men den andliga världen är immateriell, otangerbar och följaktligen höjd över vårt ingripande.

För min personliga del tyder jag flykten ifrån statskyrkan som ett bevis på, att det är ett verkligt inre behov som driver människorna att söka och söka tills de finna vad som för var och en är det rätta. Och förrän man frigjort sig från alla former, allt sken och naiv dogmtrö, förr är man inte redo att ta emot det högre, andliga livet, förr söker man inte att tränga till religionens sanna väsen, dess kärna och djupaste innebörd.

I samma riktning tyder jag tendenserna att i skolorna borttaga katekesen och ge lärarna större frihet i religionsundervisningen. Innerligt må vi hoppas att detta är bara första steget emot en konfessionslös — d. v. s., inte undervisning i endast en form av religion, utan en allmän översikt över alla olika dylika religionsundervisningar samt en verklig moral och sedelära, som barnen kunna ha nytta av i det dagliga livet och som de begripa.

Är det inte som om människorna äntligen började förstå kristendomens sanna innebörd och att denna innebörd skall levas, förverkligas och inte bara predikas om. Det har kanske behövs 2.000 år för oss att genom alla bilder, tecken och myter få tag på andemeningen, det som Kristus ville ge oss i denna form av religion. A och o i kristendomen är kärleken; kärleken till de högre makterna och kärleken till de människor inbördes och till allt levande i universum. Hur mycket av denna alltomfattande kärlekslära har blivit förverkligad i våra egoistiska samhällsförhållanden, i vårt dagliga liv? Har inte allas vårt liv, även deras som kalla sig kristna, som mästarens budbärare och tjänare, varit en enda kamp för att få så mycket som möjligt av denna världens goda och därvid glömmade bort vårt gemensamma broderskap? Har ha inte de, som på ena eller andra sättet lyckats roffa åt sig så mycket som möjligt, mycket väl funnit sig i att leva i lyx och överflöd bredvid den största fattigdom, brist och nöd? Och ändå vilja de låta påskina att de äro kristna!

Nej, det är högst på tiden, att socialismen, som för mig ingenting annat är

(Forts. å sid. 15.)

Nelly Thüring medverkade i valnumret av *Morgonbris* 1921 med en artikel rubricerad "Socialism och religion".

om detta offentligt går inte att sluta sig till utifrån artikeln, men ett referat från Teosofiska Samfundets årsmöte 1921 visar att denna fråga hade diskuterats. Arbetet att ”söka införa ett teosofiskt tänkande” inom andra organisationer, sade en medlem, ”kunde ibland ske lämpligast utan att nämna ordet teosofi”.⁵⁸⁰

På motorcykel genom Södermanland

Nelly Thürings broschyr genererade cirka 700 kronor i inkomster.⁵⁸¹ Skriftlig agitation, eller indirekta kampanjkanaler, fungerade alltså som inkomstkälla för kvinnoförbundet och skapade ekonomiska förutsättningar för mer direkta kampanjkanaler. I en artikel i förbundets tidskrift påminde Thüring också om att ökade ansträngningar för att sälja prenumerationer var viktigt både för att sprida socialismens idéer och för att stärka kassan och därmed få råd med mer agitation: ”[M]ed 10,000 nya Morgonbris om året skulle det [förbundet] kunna hålla kvinnliga talare ute året runt.”⁵⁸² Utöver dessa strategier vände sig förbundsstyrelsen i maj 1921 till Gustav Möller med krav på ett särskilt tillskott inför valet. Utifrån ett förhandsbesked om 6000 kronor kunde valkampanjen planeras mer i detalj.⁵⁸³ Förutom att arrangera egna talarturnéer intog kvinnoförbundet under månaderna närmast valet en samordnande roll när det gällde den muntliga agitationen riktad till kvinnliga väljare. De ledande medlemmarnas tid och engagemang var en viktig resurs, inte bara för förbundet utan för partiet som helhet. Kvinnodistriktet vände sig till förbundsstyrelsen för att få förslag på kvinnliga talare. Exempelvis efterlyste Västgötadals kvinnodistrikt en talare och fick svaret att de kunde förfoga över den erfarna agitatorn Ruth Gustafsson under två veckor, samt ett ekonomiskt stöd om 15 kronor per möte.⁵⁸⁴

När valet närmade sig växte efterfrågan på de mest rutinerade talarna, vilket framgår i en av de få längre brevväxlingar angående valkampanjen 1921 som finns bevarade i kvinnoförbundets arkiv. I mitten av juni skrev Bernhardina Bengtsson till Signe Vessman, eftersom hon som representant för Blekinge socialdemokratiska kvinnodistrikt hade blivit inbjuden till Blekinge partidistrikt för att ge sina synpunkter om agitationen inför valet. Tre stora friluftsmöten skulle

ordnas i början av juli, med riksdagsledamoten F. V. Thorsson som talare, och Bengtsson hade fått igenom att även en kvinnlig talare skulle framträda. Hon ville därför komma i kontakt med Nelly Thüring, som för tillfället befann sig på talarturné i Södermanland.⁵⁸⁵ Signe Vessman vände sig till partidistriktet där och bad dem att släppa ifrån sig Thüring under turnéns två sista dagar.⁵⁸⁶ Försöket att engagera Thüring lyckades inte – och efter nekande svar även från Agda Östlund, Ruth Gustafsson och Hulda Flood vädjade Bernhardina Bengtsson till Agnes Söderquist att komma: ”Det vore förargligt att inte få någon kvinnlig talare till dessa möten då nu gubbarna för en gångs skull gått med på att ha en sådan. Jag är förtvivlad över alla nej jag fått.”⁵⁸⁷ Till slut kunde hon meddela att Söderquist skulle komma. Bengtsson beskrev också mer i allmänhet hur hon försökt övertyga partidistriktets styrelse om vikten av att ta hänsyn till kvinnor i valkampanjen: ”Jag påminde dem om deras skyldigheter gent emot de nya väljarskarorna, kvinnorna och påpekade att hänsyn måste tagas därtill att kvinnorna vid de olika agitationsmetoderna vill också någon gång höra talare från sitt eget kön.”⁵⁸⁸ Liksom Thüring tidigare gjort gällande i *Morgonbris* framhölls alltså vikten av att den muntliga agitationen riktad till kvinnliga väljare genomfördes av kvinnliga talare.

Ett sätt att hantera bristen på kvinnliga talare var att använda transportmedel som möjliggjorde flera framträdanden per dag. SAP har tidigare beskrivits som snabba att satsa på tekniska nymodigheter och inför valet 1911 väckte de ”röda bilarna” mycket uppståndelse.⁵⁸⁹ Bernhardina Bengtsson nämnde att hon själv skulle medverka vid ”biltournéeer å landsvägarna på söndagar samt motorbåtsturer till öarna i skärgården [...] det lilla jag kan och förmår”.⁵⁹⁰ Nelly Thürings månadslånga turné i Södermanland ägde i stället rum på motorcykel, som kördes av partiexpeditören Gunnar Svensson medan Thüring satt i sidovagnen. Lokaltidningen *Folket* kommenterade detta särskilt vid en intervju med Thüring:

Detta utmärkta fortskaffningsmedel har anlitats för att möjliggöra dubbelmöten varje afton. Oaktat denna intensiva talare-

verksamhet kände fru Thüring ingen trötthet efter den långa turnén i länet utan förklarade sig vara i utmärkt form.⁵⁹¹

Signe Vessman kommenterade det höga tempot i en personlig hälsning till Nelly Thüring: ”Var vänlig och hälsa den ’lilla Gunnar’ att han inte sliter ut dig på landsvägarna. Det är många kvinnor i det här landet som vill höra dig.”⁵⁹² Som framgått ovan beskrev Thüring i efterhand valkampanjens resor och många framträdanden som mycket påfrestande för hennes hälsa.⁵⁹³

Bland de erfarna kvinnliga agitatorerna fanns två som tillhörde det tjugotal huvudtalare partistyrelsen skulle förfoga över i slutet av valkampanjen. Från och med den 1 augusti 1921 förväntades Ruth Gustafsson och Nelly Thüring vara beredda att medverka vid möten under lördagar och söndagar samt en längre turné.⁵⁹⁴ Utöver dessa framträdanden reste Thüring under augusti återigen i Södermanland, nu i regi av Stockholms stads och läns kvinnodistrikt – med ekonomiskt stöd från både förbundet och partidistriktet i Stockholms län och Uppsala län. Hon höll nio föredrag och särskilda affischer trycktes inför dessa.⁵⁹⁵ Flera av valmötena refererades i *Social-Demokraten*, exempelvis det som hölls den 30 augusti 1921 i Södertälje. Innehållsmässigt utgick föredraget från den broschyr som diskuterats ovan, och enligt referatet mottogs det ”med stormande bifall” av minst 1 000 åhörare.⁵⁹⁶ Dessa uppgifter måste givetvis tolkas utifrån att tidningen var socialdemokratins huvudorgan. Förutom mötesreferat av traditionellt snitt porträtterades Nelly Thüring i en längre intervju. I kraft av sina många möten med de nya väljarna – hon räknade själv till uppemot 25 000 åhörare totalt under sina turnéer – tillskrevs hon kunskap om huruvida kvinnorna skulle rösta: ”[T]ill min stora glädje har jag erfarit att kvinnorna i detta avseende visst icke stå männen efter. Jag anser mig ha nog så starka skäl att vara mycket optimistisk i fråga om kvinnornas deltagande i valet.”⁵⁹⁷ Oavsett om denna prognos var Thürings genuina övertygelse eller ej, utgör citatet ett exempel på hur frågan om kvinnor som grupp var mogna för rösträtten eller ej genomsytrade valkampanjen.

UPP TILL VAL

DEN 16 SEPT.

Rösta mot reaktionen.

Rösta för sociala reformer, för rättvisa åt arbetareklassen.

Rösta med socialdemokraterna.

Se efter att Ni får den rätta valsedeln,
som upptar följande namn:

ARBETAREPARTIET

Kristensson, Emil, folkskollärare, riksdagsman
Sjöström, Algot, bagare, riksdagsman
Hedvall, Julius, stationskarl, riksdagsman
Höglund, C. V. O., stationsförman, riksdagsman
Thüning, Nelly Maria, fotograf
Magnusson, A. Th. E., redaktör
Granberg, Otto Gustaf Orvar, gjutare
Rybergh, Carl, kontorschef
Börjesson, Albert L., sockerbruksarbetare
Hagvall, Thure, järnarbetare

Försummar arbetareklassens män och kvinnor att rösta då får de med höjda tullar, ökade skatter, stigande hyror, utsträckt arbetstid, sänkta löner, en klavbunden fackföreningsrörelse, förlängd värnplikt och rösträttens kringskärande plikt för sin försummelse.

Göteborgs Arbetarekommun.

Inför valet till riksdagens andra kammare 1921 placerades Nelly Thüning på femte plats, efter de sittande riksdagsmännen.

Lokal kampanj för Thürings kandidatur

Kvinnoklubben i Göteborg diskuterade på vilket sätt man skulle arbeta inför det kommande valet vid ett utomhusmöte i början av juli 1921, på uppmaning av kvinnoförbundets styrelse som genom ett cirkulär begärt in uppgifter om detta. Beslutet blev att klubbens insatser skulle ske i samverkan med arbetarekommunens styrelse och stadens olika valdistrikt.⁵⁹⁸ Vid nästa möte uppmanades medlemmarna att anmäla sig till valdistriktens styrelser för att dela ut "vallitteraturen" – det vill säga att hjälpa till med det ordinarie valarbetet. Samtidigt diskuterades satsningar som var mer direkt inriktade på att nå kvinnliga väljare. Man beslutade också att begära att arbetarekommunens styrelse skulle trycka upp "flygblad som riktar sig särskilt till kvinnorna", som "skall av kvinnoklubbens medlemmar utdelas i hemmen innan den övriga vallitteraturen utdelas". Klubben beslöt också att nominera Thüring som kandidat till andra kammaren, bland annat med motiveringen att det behövdes "kandidater som bevakade nykterhetsfrågan".⁵⁹⁹ Hon nominerades dock inte bara av kvinnoklubben, utan även av arbetarekommunens ordförande Axel Dahlström.

Arbetarekommunens lokala valstrategi togs upp på styrelsens möte den 10 augusti 1921. De flesta valmöten skulle läggas strax före valet, men innan dess skulle man ordna utomhusmöten. Det meddelades att förutom tal av de sittande riksdagsmännen skulle valtal hållas av "hrr. Branting, Vilhelm Carlsson, Björnsson från Borås samt fru Tying". Det som kallades "vallitteraturen" skulle vara färdigt för utdelning en vecka före valet. Denna bestod av ett cirkulär med kandidaternas namn och porträtt, partiets valmanifest samt upplysningar om vallokalerna och ett särskilt valnummer av *Ny Tid*. Ett "särskilt valupprop till kvinnorna" skulle tryckas och så godkändes kvinnoklubbens förslag om "ett flygblad till kvinnorna som skulle genom kvinnoklubbens försorg utdelas före valet". Alltihop skulle redigeras av Axel Dahlström. Man beställde även centralt producerade broschyrer som skulle säljas "i upplysnings- och agitationssyfte före valen". För att finansiera det hela skulle en insamling göras i samband med alla valmöten.⁶⁰⁰

När det gällde kandidatlistans utformning gick åsikterna isär.

I samband med att kvinnoklubben beslutat att nominera Thüring hade man uppmanat Emma Åkerman, som även var sekreterare i arbetarekommunens styrelse, att ”om möjligt försöka få fru Tyrings [sic] namn högre upp på listan än på femte plats”.⁶⁰¹ Kandidaterna diskuterades först vid ett möte den 10 augusti 1921, men då kunde frågan inte avgöras eftersom listan till första kammaren inte var klar. Ett par dagar senare hölls ett nytt möte som bara ägnades åt att diskutera kandidaterna till andrakammarvalet, och listan skulle senare samma kväll presenteras för valdistriktens styrelser. Emma Åkerman föreslog då att Nelly Thüring skulle sättas på andra plats, men de övriga styrelseledamöterna menade att hon skulle placeras på femte plats, vilket därför blev beslutet.⁶⁰² Denna placering bekräftades vid mötet med valdistriktens styrelser.⁶⁰³

Vid arbetarekommunens möte den 17 augusti, då en vallista om 10 namn skulle fastställas, blev det förnyad debatt om placeringen. Två manliga medlemmar talade för att Thüring skulle sättas på andra plats, den ena med argumentet att ”när man nu för första gången går till val sedan kvinnorna även äro valbara borde man sätta en kvinna på andra plats”. De som förordade placering på femte plats ansåg att ”man ej bör pricka en förut varande riksdagsman och sätta honom på en plats där man kan riskera att han ej blir vald” och menade samtidigt att även femte plats var en bra placering: ”Kvinnorna kunna vara ganska säkra på att få in fru Tying, ty femte mandatet ta vi säkert.” Augusta Nilsson och Emma Åkerman påminde om att de försökt verka för en högre placering i olika sammanhang men sade sig beredda att acceptera majoritetens uppfattning. ”Vad som i första rummet skall beaktas är att listan blir stark och anser kommunmötet att listan blir starkast med fru Tyrings namn på femte plats så ställa sig kvinnorna lojala.”⁶⁰⁴ Trots att arbetarekommunen inte hade valt att placera Nelly Thüring på en säker plats, presenterades hon i en broschyr med porträtt och presentationer av kandidaterna som den enda kvinnan i västra Sverige med utsikter att bli invald i riksdagen.⁶⁰⁵

Under månaden fram till valet bidrog den socialdemokratiska kvinnoklubben till arbetarekommunens ordinarie kampanjarbete, exempelvis genom att samla in pengar till valfonden vid flera möten.⁶⁰⁶ Vid ett möte den 16 augusti påminde Augusta Nilsson om

vikten av att anmäla sig till distriktsstyrelserna för att få uppdrag i valarbetet. Ordföranden ”uppmanade klubbens medlemmar föra en liflig agitation till valet för att få fru Thüring vald”.⁶⁰⁷

Valfeber

Under de sista veckorna inför valet tycks efterfrågan på kvinnliga talare ha varit mycket stor. Ett vykort från Signe Vessman den 3 september 1921 meddelade: ”Folk börjar få lite valfeber nu och skicka telegram, det ena efter det andra med begäran att få Nelly Thüring. Så skall det låta. Det stora felet är bara att du inte räcker till mer än en plats åt gängen.”⁶⁰⁸ Thüring var den mest anlitade kvinnliga socialdemokratiska talaren under valåret 1921, men långt ifrån den enda som agiterade för kvinnoförbundet. I en sammanställning som gjordes kort efter valet räknade styrelsen till att man under själva valkampanjen, det vill säga ”föragitationen” borträknad, hade ordnat 236 föredrag med sammanlagt 24 kvinnliga talare.⁶⁰⁹ I denna sammanställning ingick även Thürings framträdanden i förbundets regi. Utöver dessa medverkade hon som framgått även vid möten ordnade av både partiet centralt och av olika distrikt, arbetarekommuner och kvinnoklubbar. Enligt hennes egna beräkningar framträdde hon vid totalt 312 möten under den långa valkampanj hon inlett i november 1920.⁶¹⁰

Förutom talarturnéerna satsade kvinnoförbundet på särskilda upprop riktade till kvinnor, som trycktes i en upplaga av nära 300 000 exemplar för gratis utdelning.⁶¹¹ Utöver spridning via resetalare delades dessa upprop ut genom partiets ordinarie valorganisation, till exempel by- och sockenombud på landsbygden.⁶¹² Texterna återpublicerades även i valnumret av *Morgonbris* som såldes i över 18 000 exemplar.⁶¹³ Till skillnad från valrörelsen 1920, då socialiseringsfrågan varit framträdande, var det ingen enskild sakfråga som dominerade inför valet 1921. Försvaret, nykterhetsfrågan, socialpolitik och statens utgifter är exempel på frågor som debatterades. Andra aktuella frågor var att högern ville införa skyddstullar och avskaffa åttatimarsdagen, vilket socialdemokraterna motsatte sig.⁶¹⁴

Just arbetstidsfrågan stod i fokus för ett valupprop som särskilt

riktade sig till de fackligt organiserade kvinnorna. Åttatimmarsdagen beskrevs som avgörande ”för varje inom industrin arbetande kvinna”, men också viktig ”för kvinnan i allmänhet” – dess betydelse var uppenbar för ”varje tänkande kvinna”. Man varnade för att lagen om åtta timmars arbetsdag var provisorisk och skulle sluta gälla 1923 om inget nytt beslut fattades. Det var bland annat för att bemöta detta hot som det framställdes som viktigt att rösta. Även andra sakfrågor nämndes, såsom arbetslöshetsförsäkringen och strejkrätten. Frågan om kvinnors valdeltagande sattes i relation till farhågorna om att kvinnor skulle rösta mer konservativt, men i mobiliserande ordalag: ”Reaktionen sätter sitt hopp till kvinnorna. Den tror, att kvinnorna i stor utsträckning skola komma att gå dess ärenden.” I relation till detta hot uppmanades fackligt engagerade kvinnor att både rösta och delta aktivt i valkampanjen: ”[R]iktigt klassmedveten är du icke, om du uraktlåter att deltaga i valet och i valagitationen.”⁶¹⁵ Precis som i Thürings broschyr tillskrevs kvinnor ett stort ansvar för valutgången, men medan hon oftast talade om kvinnor i allmänhet riktades detta upprop mer direkt till lönearbetande, fackligt organiserade kvinnor.

I valuppropet ”Mödrars och barns rätt” uttryckte Anna Sterky förhoppningar om att arbetet för kvinnors rösträtt skulle visa sig mödan värt. Liksom i samband med förbundsbildandet betonade hon enheten inom partiet: ”Män och kvinnor inom arbetareklassen ha gemensamma intressen.” Sociala reformer för att förbättra villkoren för kvinnor och barn beskrevs dock som något som ”i synnerhet bör påkalla kvinnornas varmaste intresse”. En särskilt utsatt ”kategori bland arbetareklassens kvinnor” var enligt Sterky fattiga änkor som hade svårt att försörja sina barn: ”Vem av oss kvinnor känner icke deras svårigheter. Vi ha dem omkring oss bland grannar, släktingar och vänner. Många av oss ha själva växt upp i ett dylikt hem.” Utifrån den tänkta invändningen att kvinnor ur alla samhällsklasser kunde bli änkor preciserades varför den fattiga ankans situation var en klassfråga: olycksfall drabbade arbetare i högre grad, sämre bostadsförhållanden och sjukdomar förkortade livslängden för manliga arbetare. För att få en lösning på detta behövdes både ”en stark socialdemokratisk fraktion i riksdagen” och ”socialdemokratiska kvinnliga representanter i riksdagen”.⁶¹⁶ Här betonades alltså inte

bara vikten av att rösta, utan potentiella väljare uppmärksammades också på representationsfrågan.

Behovet av socialdemokratiska kvinnor i riksdagen betonades ännu starkare i Amanda Frösells valupprop: "Några synpunkter angående vården åt barnaföderskor. Ett giv akt till arbetareklassens mödrar." Hon redogjorde för hur de socialdemokratiska kvinnorna hade agerat för kommunala förlossningshem och hur denna fråga hängde samman med barnmorskors utbildning. Frösell hänvisade till egna negativa erfarenheter av en osympatisk barnmorska och antydde att barnafödande kvinnor hade den verkliga sakkunskapen i dessa frågor – inte manliga riksdagsmän eller Medicinalstyrelsens sakkunniga: "[S]kulle vi, icke sakkunniga kvinnor, som dock få lägga våra liv i barnmorskans händer, få uttala oss om saken, äro vi nog överens om att 'endast det bästa är gott nog' vid ett sådant tillfälle." När frågan skulle tas upp i riksdagen nästa gång hoppades Frösell att det skulle finnas "så många av den arbetande klassens kvinnor där som möjligt för att kunna tala i egen sak och av egen erfarenhet". Behovet av förlossningshem var enligt Frösell som störst i fattiga, trånga hem, där det inte fanns så goda förutsättningar att sköta hygien och få vila ut i lugn och ro – hem där "kvinnan nödgas stiga upp kanske redan tredje eller femte dagen" och därmed riskerade livslånga komplikationer. I detta valupprop drogs även en konfliktlinje mellan stad och land: medan det i städerna fanns såväl bostadsinspektriser som tillgång till läkare och sköterskor var det vanligt att man på landsbygden endast kom i kontakt med en barnmorska. Avslutningsvis uppmanades "kvinnorna" att "rösta med det parti, som arbetar för skydd och rättvisa åt alla".⁶¹⁷ Dessa formuleringar kan relateras till partiets satsning på att appellera även till landsbygdens kvinnor.

Närmare inpå valet tryckte förbundet det osignerade valuppropet "Hur skola vi rösta?" Här kommer kampen om de nya, kvinnliga väljarna tydligt till uttryck: "Många politiska krafter äro i rörelse för att fånga vårt intresse och få oss att rösta med dem." En varning utfärdades till "[k]vinnor inom alla arbetsområden bland småfolkets leder" – de skulle inte låta sig skrämmas av "de moderata kvinnorna och männen". Man påminde om att högern in i det längsta hade varit emot kvinnlig rösträtt och att såväl denna som andra rättigheter

snabbt kunde urholkas vid en valförlust. Med motiveringen att kvinnorna utgjorde en majoritet av de röstberättigade framhölls, liksom i Nelly Thürings valbroschyr, kvinnornas ansvar för valutgången.⁶¹⁸ I den lokala valtidningen i Göteborg medverkade hon med en närmast förmanande text. Artikelnen inleddes med antagandet att politik var något som de flesta uppfattade som tråkigt och ansträngande, något Thüring försökte komma till rätta med genom att visa på hur politiska beslut påverkade vardagen: "Det gäller våra barns framtid, våra brödkakor, våra mäns löner och arbetstid. Hemmens ekonomi förvaltas av kvinnorna; är det då likgiltigt för oss hurudan denna är."⁶¹⁹ Hon argumenterade också mot en tänkt invändning om att politik inte var ett lämpligt verksamhetsområde för kvinnor. Att intressera sig för samhällsfrågor utgjorde inte ett hot mot kvinnors traditionella roller: "Därmed behöva vi kvinnor inte förlora ett uns av vår kvinnlighet eller på något sätt bli emanciperade och därmed behöva vi inte försumma en smul av våra plikter inom våra hem och mot våra barn."⁶²⁰ Åtskillnaden mellan aktiva och passiva medborgare skärptes här ytterligare: "tänkande, målmedvetna och medansvariga kvinnor" ställdes mot "intresselösa" kvinnor. De senare beskrev Thüring som "tomma, ytliga varelser, som varken tänka, vilja eller handla och, som i sanning utgöra den döda klumpen på samhällskroppen, som de arbetsvilliga måste släpa på".⁶²¹

Bara några dagar före valet gjorde Nelly Thüring några framträdanden i Göteborg: på Kapellplatsen den 12 september och på "Hemmets Lyckas" lokal den 13 september.⁶²² På själva valdagen delades särskilda flygblad ut, med texten: "Arbetarekvinnorna ha ej råd att i dag stanna hemma vid valet! Varje arbetarekvinna som är mån om sin familj, sina barn, sitt hem, måste i dag rösta med Arbetarepartiet. Rösta med den valsedel där ni finner fru Nelly Thürings namn."⁶²³ I och med att SAP gick framåt i valet blev hon också invald i andra kammaren, trots att hon stod på "kampplats".

Under valrörelsen
1921 var Nelly
Thüning ständigt på
resande fot, men den
12 september talade
hon på hemmaplan i
Göteborg.

Att förverkliga broderskapsidén

Att Nelly Thüning hade valts in i riksdagen uppmärksammades av *Teosofisk tidskrift*: "Som T.T. går i tryck få vi meddela att Fru Thüning blivit invald i andra kammaren. Vi lyckönska Fru Thüning men ännu mer riksdagen!"⁶²⁴ I samma nummer kommenterades valkampanjen av Hugo Fahlcrantz, som var ansvarig för att organisera Teosofiska Samfundets föreläsningsturnéer:

Politik och sociala problem stå på dagordningen för många medlemmar. De vilja nu föra ut sitt teosofiska tänkande i samhällslivet. Många ha varit ivrigt sysselsatta därmed under valen, såväl i valarbete som valtal. Fru Nelly Thüring bör i detta sammanhang nämnas främst: Hon har i sin politiska gärning gjort en betydande insats, och jag vill hoppas att hon nu skall få det vidgade arbetsfält, som hennes pionjärbete så väl förtjänar!⁶²⁵

Här framgår att Nelly Thüring inte var ensam om att kombinera en teosofisk livsåskådning med partipolitiska ställningstaganden, även om detta fortfarande inte var okontroversiellt. Efter årsmötets diskussioner om hur broderskapstanken kunde tillämpas i det politiska och sociala livet publicerades en artikel som tyder på tveksamhet inför att ge sig in i den politiska hetluften. Erik Borgström frågade sig vad som orsakade "den partifanatism vi i våra dagars offentliga liv få bevittna". Han varnade mot intolerans och föreslog ett annat förhållningssätt:

Vi veta, att varje parti har i sitt väsens idé något verkligt positivt gott, liksom alla människor inom sig har något gott och framför allt gemensamt. Detta gemensamma borde vi söka få fram och betona på alla sätt, till skillnad från partipolitiken, som endast sysselsätter sig med olikheterna och betonar de bjärtaste kontrasterna. Detta gemensamma, som vi så med hjälp av tolerans och under allvarliga bemödanden om att förverkliga broderskapets idé, kan få fram, borde vi, så ofta tillfälle gives, visa andra på.⁶²⁶

Utifrån denna förståelse av det gemensamma framstod strid mellan partier som ett hot mot harmonin. Även om Nelly Thüring kunde vara skarp i sina attacker på egoism och privilegier talade hon sällan om att olika klasser stod mot varandra, utan hellre om hur samhället kunde förbättras för det stora flertalet. Samarbete var förutsättningen för "det högre broderskapets förverkligande i den materiella världen", slog hon fast i en artikel i *Morgonbris*.⁶²⁷ Socialism i hennes tappning grundade sig i en enhetstanke:

Tro vi på att vi alla äro bröder, att vi alla äro lemmar i ett enda stort helt, att vi komma ifrån samma källa och att vi gå emot samma mål, ja, då kunna vi inte vara likgiltiga för hur våra medvandrare ha det, då kunna vi inte känna oss nöjda i egna goda förhållanden så länge det finnes en enda som lider, och då offra vi gärna våra egna bekvämligheter på socialismens altare, om vi därmed kunna göra livet ljusare och rikare för andra.⁶²⁸

På samma gång som Thüning talade om individens ansvar och själv hade gjort personliga uppoffringar för att kunna delta fullt ut i valkampanjen gav hon uttryck för en deterministisk syn på samhällsutvecklingen: ”Som den socialistiska samhällstanken emellertid är en produkt utav utvecklingen själv, kommer den, att förr eller senare, genomföras i varje folks liv.”⁶²⁹ Den upplysta, demokratiska medborgaren hade en viktig roll att spela, samtidigt som socialismen beskrevs som det enda logiska valet, den förnuftiga vägen framåt.

Det socialdemokratiska partiet hade ökat sina mandat, men valresultatet räckte inte till egen majoritet. I oktober bildade Hjalmar Branting en minoritetsregering. Nelly Thüning skulle träda in i sin nya roll som riksdagsledamot först i januari 1922 och tillsammans med sonen, som hade kommit tillbaka från Arundale School i Letchworth, åkte hon i slutet av 1921 till Tyskland i en månad för att turista och slappna av.⁶³⁰ Helt och hållet kopplade hon inte bort politiken. Sin förtvivlan inför tyskarnas skador och bitterhet till följd av kriget vände hon till en uppmaning riktad mot *Morgonbris* läsare om att engagera sig i det internationella fredsarbetet: ”Kan icke detta bli en mission så stor som någon annan för oss kvinnor och kan icke detta vara ett värdigt resultat av vår nyvunna människorätt?”⁶³¹